juni 2008 **Nieuwsbrief 'Omgevingsverrijking bij varkens om bijtletsels te vermijden'** jaargang 1 nummer 1

Waarom omgevingsverrijking bij varkens om bijtletsels te vermijden? Voorstelling project en wetgeving

De rendabiliteit van de vleesvarkenssector staat de laatste jaren onder sterke druk. Staartbijten staat bekend als een belangrijk economisch en welzijnsprobleem in de huidige vleesvarkenshouderij. Naast staartbijten komen ook andere bijtgedragingen voor, zoals poot-, oor- en flankbijten, die eveneens een economische impact hebben. Ondanks de toename van het bijtprobleem is er nog geen betrouwbare oplossing voor handen. Een mogelijke oplossing wordt gezocht via het project "omgevingsverrijking bij varkens om bijtletsels te vermijden" waar we hieronder verder op ingaan. Vooreerst dient er dieper ingegaan te worden op de huidige wetgevingen over het couperen van varkensstaarten en omgevingsverrijking. Ten slotte doen we ook een beroep op de "eigen" ervaringen van het Zoötechnisch Centrum van de K.U.Leuven.

Wetgeving

In het verleden werd steevast het couperen van staarten als preventieve maatregel in de biggenhouderij toegepast. De doeltreffendheid van deze ingreep werd in meerdere studies in vraag gesteld. Bovendien is het routinematig uitvoeren van deze handeling in de Belgische varkenshouderij door de hieronder vermelde Koninklijke Besluiten niet toegestaan.

Het **Koninklijk Besluit van 17 mei 2001** betreffende de toegestane ingrepen bij gewervelde dieren, met het oog op het nutsgebruik van de dieren of op de beperking van de voortplanting van de diersoort, stelt dat amputatie van varkensstaarten niet routinematig mag worden uitgevoerd, maar enkel bij biggen tot een leeftijd van één week in die gevallen waar staartbijten niet door een wijziging van de bedrijfsvoering verhinderd of verholpen kan worden.

Het **Koninklijk Besluit van 15 mei 2003** formuleert duidelijker dat er eerst aanpassingen in de omgeving en varkensdichtheid moeten uitgevoerd worden voordat men tot de uiteindelijke beslissing overgaat om de biggenstaarten te couperen. Hoewel deze besluiten al enkele jaren van kracht zijn, worden op veel bedrijven de biggenstaarten nog

Verantwoordelijke uitgever:
KILTO vzw, Jos Van Thielen
Kleinhoefstraat 4 te 2440 Geel
Tel: 014/562345
Fax: 014/562331

preventief gecoupeerd. Goossens et al. (2005) vermelden dat op 41 bezochte Belgische varkensbedrijven vrijwel alle biggen routinematig werden gecoupeerd omdat de varkenshouders geen kennis hadden over mogelijke alternatieven om dit probleem te voorkomen.

Volgens **Richtlijn 2001/93/EC** moeten alle varkens kunnen beschikken over voldoende materiaal om te onderzoeken en mee te spelen, zoals stro, hooi, houtzaagsel, compost van champignons, turf of een mengsel daarvan. De gezondheid van de dieren mag door het materiaal niet in gevaar gebracht worden. Deze richtlijn moet het welzijn van varkens verbeteren. Het voorzien van omgevingsverrijkend materiaal in de stal zou abnormale gedragingen zoals bijtgedrag moeten vermijden. Er dient echter nog eens gewezen te worden op het feit dat autobanden door het FAVV en door de slachterijen ten stelligste worden afgeraden omwille van het feit dat deze de varkens kunnen verwonden (door stukken loskomend metaal), maar ook omwille van het risico op vreemde materialen (bijvoorbeeld ijzerdraad) of stoffen die in de tong of karkassen kunnen terechtkomen, wat de voedselveiligheid voor de consument in het gedrang kan brengen. Het gebruik van autobanden is eveneens in strijd met het dierenwelzijn (KB van 15 mei 2003).

Risicofactoren staartbijten

De risicofactoren voor staartbijten bij varkens zijn:

- Voedersamenstelling (eiwitgehalte)
- Leeftijd en gewicht
- Seizoen
- Stalklimaat
- Gezondheidsstatus van de dieren
- Biggentransport
- Oppervlakte per big
- Huisvesting
- **Wroet- en bijtmateriaal**
- …

Omgevingsverrijking bij varkens om bijtletsels te vermijden

De doelstelling van dit project is oplossingen te demonstreren om het probleem van bijtletsels, vooral staartbijten (figuur 1), te vermijden. De innovatieve aanpak bestaat uit het combineren van kennis op het gebied van sturing van de groei, stalklimaatregeling en algemene omgevingsverrijking van biggen en vleesvarkens, maar ook met aandacht voor de zeugenhouderij. In feite komt de aanpak dus neer om op een wetenschappelijk ondersteunde wijze het globale management van het varkensbedrijf te optimaliseren.

Figuur 1: links: intacte staart; midden: aangebeten staart; rechts: zwaar aangebeten staart.

Staartbijten, dat aanleiding kan geven tot kannibalisme, wordt al lang als één van de belangrijkste aspecten aanzien die de productiekosten verhoogt en het dierenwelzijn vermindert in de hedendaagse varkenshouderij, vooral in de biggenbatterij en in de voormest.

Verantwoordelijke uitgever:
KILTO vzw, Jos Van Thielen
Kleinhoefstraat 4 te 2440 Geel
Tel: 014/562345
Fax: 014/562331

Staartbijten geeft eveneens aanleiding tot een verminderde voederopname, vertraagde groei, verhoogde kans op secundaire infecties en op opklimmende infecties in het ruggenmerg. Dit laatste fenomeen zorgt ervoor dat vleesvarkens gedeeltelijk of volledig in het slachthuis worden afgekeurd.
Waarom varkens overgaan tot bijtgedrag, zoals staartbijten, oorbijten (figuur 2) flankbijten (figuur 3) en pootbijten, met letsels tot gevolg is nog steeds niet éénduidig kunnen afgeleid worden.

Figuur 2: Oorbijten

Figuur 3: Flankbijten

Gezien het belang van hokverrijking en de aanwezigheid van wroetmateriaal in de literatuur éénduidig naar voor komt, zullen in eerste instantie deze ingrepen gedemonstreerd worden. Temeer omdat hokverrijking, zoals stro en speeltjes (figuur 4), in het kader van de nieuwe Europese wetgeving verplicht moet toegepast worden.

Figuur 4: links Antibijt kogel; rechts stress bal

De demonstratieactiviteit zal echter zo opgevat worden, dat de interactie met het complex van de andere potentiële factoren, die ongewenst bijtgedrag kunnen induceren, zullen meegenomen worden om de impact op het bedrijfsmanagement zo duidelijk mogelijk te kunnen voorstellen. Daartoe zullen door een uitgebreide demonstratie- en sensibiliseringscampagne de belanghebbenden (varkenshouders, maar ook voorlichters en andere vertegenwoordigers uit het werkveld; welke trouwens veelal aan “eerstelijnsadvisering” doen, zowel op het vlak van verzorging, huisvesting, management, voeding e.a.) beter de risicofactoren voor bijtletsels begrijpen en inschatten, waardoor de problemen kunnen vermeden worden met een hogere bedrijfsduurzaamheid tot gevolg.

De demonamiddagen zullen doorgaan op het Zoötechnisch Centrum – K.U.Leuven R&D (Lovenjoel) en enkele geselecteerde pilootbedrijven verspreid over Vlaanderen. De

Verantwoordelijke uitgever:
KILTO vzw, Jos Van Thielen
Kleinhoefstraat 4 te 2440 Geel
Tel: 014/562345
Fax: 014/562331

informatievergaderingen voor varkenshouders zullen op verschillende locaties gehouden worden (in samenspraak met de vertegenwoordigers van de vakorganisaties/leden van de stuurgroep) en in overleg met het PC-V (Praktijkcentrum Varkenshouderij).

Bijdrage tot duurzame landbouw

Nadat de impact van staartbijten op gedrag en productieparameters gekend is, kunnen raadgevingen hierop worden gebaseerd, wat een lagere uitval tijdens opfok, een betere voederconversie, minder afkeuringen in het slachthuis en een betere organoleptische en technologische kwaliteit van varkensvlees tot gevolg zal hebben. Hierbij is het **economische** aspect van een *duurzame ontwikkeling* direct duidelijk. Bovendien zou volgens een aantal studies de consument bereid zijn om meer te betalen voor vlees afkomstig van dieren die diervriendelijk werden gehuisvest. **Maatschappelijk** gezien kan er door het aanbieden van alternatieven voor het couperen van biggenstaarten en het reduceren van frustratiegedrag tijdens opfok of afmesten een imagoverbetering in de intensieve varkenshouderij gerealiseerd worden. Bovendien zullen, zodra de belangrijkste stressoorzaken zijn gekend en oplossingen hiervoor zijn gevonden, het sterftepercentage in de vleesvarkensafdeling en het aantal afgekeurde varkens in het slachthuisgereduceerd worden. Ook dit draagt bij tot een economische verbetering en een imagoverbetering. Doordat het percentage uitval minder groot zal zijn, zal dit indirect een effect hebben op het **milieu** door een vermindering van de mestproductie, gezien er met minder varkens eenzelfde hoeveelheid vlees zal kunnen worden geproduceerd. Door de ontwikkeling van een laag eiwitvoeder, dat het staartbijtgedrag beperkt, wordt ook getracht om de stikstofuitscheiding te reduceren wat ook het milieu positief zal beïnvloeden.

Ervaringen van het ZTC omtrent omgevingsverrijking

Aan het Zoötechnisch Centrum zijn er momenteel gedragsobservaties aan de gang van varkens die gehuisvest zijn in hokken met verscheidene speeltjes. Of deze speeltjes een invloed hebben op het bijtgedrag van de dieren zal in één van de volgende nieuwsbrieven toegelicht worden. Ook de evolutie van de speeltjes (bijvoorbeeld: weerstandig aan destructie van de varkens) zal worden opgevolgd.

Deze nieuwsbrief is een uitgave van KILTO vzw in het kader van het ADLO-demonstratieproject ‘omgevingsverrijking bij varkens om bijtletsels te vermijden’.
Samenstelling en eindredactie: V.Van de Perre
Werkten mee aan deze nieuwsbrief: B. Driessen, R. Geers en J Van Thielen.
email voor opmerkingen, bijkomende info over dit project of om deze en volgende nieuwsbrieven electronisch te te ontvangen: Vincent.VandePerre@biw.kuleuven.be

Dit demonstratieproject wordt medegefinancierd door de Europese Unie en het Departement Landbouw en Visserij van de Vlaamse overheid.

Verantwoordelijke uitgever:
KILTO vzw, Jos Van Thielen
Kleinhoefstraat 4 te 2440 Geel
Tel: 014/562345
Fax: 014/562331